

UTÓSZÓ/KÖSZÖNTŐ

TÓTH SZERGEJ

főiskolai tanár

Szegedi Tudományegyetem BTK Szláv Intézet

tothszergej@lit.u-szeged.hu

Egy moszkvai utca képei

Miután megnyerte a főnyereményt, a fekete sapkás a következőket cselekedte: vásárolt egy csomó könyvet, felmondta szobáját a Mjasznicáján...

– ...Pocsék egy odú volt! – dörmögte.

... és az Arbat egyik mellékutcájában egy építómester-nél bérbe vett ...

(Mihail Bulgakov: Mester és Margarita)

Kedves János! Ebben a kötetben olvasható Péntek János kollégánk köszöntő cikkéből idézek: „A köszöntő könyv, a köszöntő könyvben megjelenő írás – tartalmától függetlenül – fatikus műfaj: emberi, kollegiális kapcsolatainkat, tiszteletünket, jókívánságainkat fejezzük ki vele.” Ezért tűnt számomra is illőnek, hogy emlékeztesselek azokra a szavaidra, amikor is azt mondtad: „...aki konferenciát szervez, ne adjon elő, mert abból csak a baj van”. És ennek analógiájára gondolhatom azt is, hogy aki szerkeszti a kötetet, lehetőleg ne írjon bele.

De hát én most nem is valamiféle nagyon tudományos cikkemet vagy tanulmányomat ajánlom neked, hanem egy egyszerű és rövid utcaleírásomat saját fotóimmal szemléltetve (vagy fordítva, néhány fotómat – magyarázó szövegekkel ellátva). Mert biztos lesz még annyi erőd, hogy beváltsd nemrégben tett ígéretedet/vágyadat, és a pétervári Puskin-ház meglátogatása után Moszkvába is elmész kutatni Lermontov dallamait az ottani irodalomtudományi intézetbe. És akkor talán neked is jól jönne egy semmiképpen sem városszemiotikai szempontú, hanem inkább egy útikönyvszerű leírás.

Írásom idejéhez képest nagyon közeli időben, alig egy hete voltam Moszkvában, ahol oly sűrű volt a program, hogy kénytelen voltam megelégedni a szállodánkhoz legközelebb lévő utcával.

Hidd el, van Moszkvában sokkal izgalmasabb és főleg szebb utca is, de ez volt kéznél, akarom mondani az objektívem közelében. Fogadd szeretettel, hamarosan talán személyesen is végigsétálhatsz ezen az utcán.

Az utca neve Mjasznicaja

Az utca mai neve **Mjasznicaja** (Мясницкая). Már a 16. században is megvolt, iparosok, pontosabban főleg hentesek lakták, innen az elnevezése is. A 17. században az utca egy része új nevet kapott (**Jevplovka**, Евпловка) a 15. században Szent *Euplus* (Eupliusz) tiszteletére épült templomról (vö. az 1. sz. fotóval), melyet 1924-ben vagy '25-ben rombolt le a szovjet hatalom. 1925-ben a „Moszkvai építkezések” (Строительство

Москвы) folyóiratban olvashatjuk azt, hogy a Gépipari Gyári Állami Egyesület Központi Igazgatósága kezdeményezésére ezen a helyen épül fel a kilencemeletes Trösztök Palotája. Természetesen, ahogy sok más is, ez sem épült meg, viszont sokévnnyi huzavona után, már a rendszerváltás utáni időben emeltek itt egy historizáló épületet, nem lényeges, hogy milyen oktatási intézmény számára (vö. a 2. sz. fotóval).

1. sz. fotó

A szent Euplus (Eupliusz) tiszteletére épült templom.

2. sz. fotó

Historizáló épület a templom helyén, nem lényeges, hogy milyen oktatási intézmény számára.

Az utca egy másik szakasza, a Miljutyinszkij köz és az ún. Mjasznyiçi kapu között – szintén a 17. században – szent Florus és Laurus vértanúknak szentelt templomról lett elnevezve **Florovka utcának** (Фроловка) (vö. az 5. sz. fotóval). Ezt a nagy moszkvai Várostervezési Terv pusztította el 1935-ben, a metró építésére való hivatkozással. Helyén a mai napig egy nagy üres telek van. Erről a templomról írta Katajev *Gyémántos*

koronám című gyönyörű valóságablójában, hogy „Jól emlékszem a Flor és Lavr-templomra, sátorszerű harangtornyára, amely szinte odasimult a Képzőművészeti Akadémia félkör alakú szárnyának empire oszlopaihoz. Ez a kis kápolna máról holnapra a szemem láttára tűnt el, alakult át a metróépítők betonüzemének deszkabarakkjává, amelyet rövid idő alatt végérvényesen belepett a zöldes cementpor vastag rétege.”

Így lett az utca templomtalanná, ami még a sztálini és hrucsovi templomrombolást tekintve is szokatlan jelenség Moszkvában. Azaz mégsem. Maradt templom „épület-ügyileg”, de csak a jó szemű szemiotikus számára (lásd a 3. és 4. sz. fotókat).

3. sz. fotó

A lengyel Szent-Péter-Pál-templom 1940 körül.

4. sz. fotó

*A Szent-Péter-Pál-templom a háború alatt bombatámadás következtében megsérült. 1946-ban alakították át a nehezen de-
kódolható nevű Гипроулемаш szervezet számára.*

5. sz. fotó

Szent Florus és Laurus vértanúknak szentelt templomról.

Iparos jellegét az utca I. Péter idejében kezdi elveszíteni. A cár ezen az úton gyakran utazott a Német negyedbe (German Quarter, Немецкая слобода), és ettől kezdve sokak számára vált fontossá, hogy éppen ebben az utcában lakjon. Végül Mensikovnak, Péter kedvenc hercegének ide költözésével hosszú időre az orosz előkelőségek egyik kedvelt utcájává vált. A nép sokáig **cári utcának** is hívta, de ez sosem lett a hivatalos neve. Ekkoriban tisztítják ki az ipari hordalékok lerakására szolgáló és az utca közep-táján található – egykor Moslékosnak nevezett – mesterséges tavat, és azóta nevezik „szebb” néven: Tiszta tónak (Чистые пруды).

1918-ban az utcát átnevezték **Május 1. utcává**, de az idős moszkvaiak szerint sem hívta így senki. A polgárságot és az arisztokráciát kiköltöztették, elüldözték, néha egyszerűen csak agyonverték, és a belvárosba beköltözött a proletariátus. Puskin Mjasznicakjáról ihletett vidám verssorai hosszú időre tovalettek („По Мясницкой разъезжать // О деревне, о невесте // На досуге помышлять!”) Helyette jönnek Majakovszkij sorai – aki a Mjasznicakaja elején álló ház legfelső emeletén bérelt egy alig 15 négyzetméteres szobácskát – arról, hogy bár ő sok bonyolult agitációs jellegű kérdésem edződött, de azt nem tudja megmagyarázni, miért is nem lehet megoldani az utca sártalanítását, úgy össz-mjasznicakajai módon.

*Я
на сложных агитвопросах рос,
а вот
не могу объяснить бабе,
почему это
о грязи
на Мясницкой
вопрос
никто не решает в общемясницком масштабе?!*

És ott van Bulgakov hőisének pocsek odúja is ...

Viszont az utca 1935-ben kapott új nevével már nem lehetett csak úgy viccelődni. Ekkor nevezték el ugyanis az utcát Kirovról, a meggyilkolt leningrádi első titkárról, akinek a hamvait ezen az utcán szállították a Kreml falához. Természetesen nem ő volt az első híres/hírhedt forradalmár, akinek a Kreml falához tartó temetési menete épp a Mjasznyickaján haladt el (pl. itt vonult a meggyilkolt Nyikolaj Bauman újratemetési menete, vagy a kolerában meghalt Inessza Armand utolsó útja is ezen az utcán vezetett), de Kirov még halála után is fontosabbnak, – és főleg félelmetesebbnek – bizonyult mindenkinél. A Sztálin által meggyilkolt politikus nevét egészen 1990-ig viselhette az utca, amikor is visszakapta eredeti nevét.

Az utca első házai a csekáé, a GPU-é, az NKVD-é, a KGB-é, majd az FSZB-é.

A Mjasznyickaja utca számozása a Kitaj-gorod, a Ljubljanka tér felől kezdődik (a legtöbb ház számozását lásd a cikk végén). Az utca torkolatánál álló, bejáratukkal a tér felé néző épületek a hosszú évtizedek alatt – s napjainkban is – a szovjet, majd orosz biztonsági szervek központja(i)nak adnak helyet. Ezek a forradalom előtt az orosz főváros urbanisztikai szempontból egyik kiválóan megtervezett és átgondoltan megalkotott terén álltak. A forradalom előtt a tér lezárásaként az „Oroszország” nevű biztosítótársaság székháza uralta a látványt. A 20-as években az akkor divatos konstruktivizmus jegyében az épülethez még csak hozzáépítettek néhány szárnyat, de a 70-es években – már a brezsnyevi időkben – a felismerhetetlenségig átalakították (vö. 6. és 7. sz. fotókat). Már csak a homlokzati óra, illetve a jobb oldalon álló épület meghagyott homlokzata emlékeztet a régire. A módszer egyébként nem orosz, bőven van rá példa Ottawától Manhattanig (vö. Hearst Tower, New York és Ottawa ON-Bank of Canada), az ún. brüsszelizációról (Bruxellisation) nem is beszélve.

6. sz. fotó

A forradalom előtti „Oroszország” nevű biztosítótársaság székhelye. A céget 1919-ben számolták fel.

7. sz. fotó

Balról az Orosz Biztonsági Szolgálat (FSZB) átépített és megtoldott épülete. Magasságát két emelettel növelték meg. A hátsó feléhez konstruktivista épületszárnyat toldottak. Jobbról a biztonsági szolgálat számítóközpontja.

Az utca első palotái és kereskedőházai: A Csertkov, a Porcelánok és a Könyvek háza

Alekszandr Dmitrijevics Csertkov nyugalmazott alezredes 1831-ben vásárolta meg a palotát és azonnal a moszkvai kulturális élet egyik központjává fejlesztette (Mjasznyickaja 7., vö. a 8. és 9. sz. fotókkal). Csertkov volt az alapítója korának – Oroszország történetéről szóló – legteljesebb könyvtárának, de a könyvek és kéziratok mellett gyűjtötte az orosz vonatkozású érmeket, okleveleket, térképeket is. Gyakran vendégeskedett a házban, illetve használta a könyvtár kincseit Puskin, Gogol és Tolsztoj, de megfordult itt Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics Dancsenkó, Pirogov és Botkin professor is. És az 1812-es francia megszállás alatt a házban szállt meg maga a francia császár, Napóleon is.

A ház egyik különlegesen érdekes vendége volt még Charles Lutwidge Dodgson, vagy ahogy mi ismerjük, írói nevén Lewis Carroll angol író, költő, matematikus, anglikán pap és kiváló fényképész, az *Alice Csodaországban* című meseregény szerzője. Az angol tudós egész életében csak egyszer hagyta el Angliát, akkor is Oroszország volt utazásának célja. Látogatást tett Szentpéterváron, Nyizsnyij Novgorodban, Szergijev Poszadban és végül Moszkvában, ahol a ház és a könyvtár vendége és az ott lévő meszszeföldön híres könyvtár csodálója volt.

A könyvek sorsáról semmit nem tudok. Az épületről többet: a szovjet időkben hosszú ideig a „Vörös Igazgatók Klubja” üzemelt benne, és itt volt a „Tudomány és Élet” (Наука и жизнь) folyóirat szerkesztősége is. Napjainkban a ház időleges kiállításoknak ad helyet, ottjártamkor éppen az *Alice Csodaországban* című kiállítást lehetett megnézni.

8. sz. fotó

9. sz. fotó

Balról a palota valamikori könyvtárszárnya. Jobb oldalon az ún. Porcelán Háza.

Az utca elején a 18. századtól kezdve a páros számok alatt gazdag kereskedők házai álltak.

A 6. szám alatti az ún. Daskov-ház. A *Mjasznyickaja utcai* nevű *gyógyszertár* mellett a házban két könyvesboltot is alapítottak, az egyiknek a Lang cég volt a tulajdonosa. Híres lakói közül az orosz szecesszió festőjét, Vrubelt és a költő Vlagyimir Majakovszkijt említhetjük.

A mellette levő ház (Mjasznyickaja 8.) első ismert tulajdonosa az író és történész M. P. Pogonyin (vö. 9. sz. fotóval). A házatón részt vett Puskin, gyakran megfordult itt Gogol. „Porcelán Házának” akkortól fogják nevezni, amikor a házat megveszi a porcelángyáros Matvej Szidorovics Kuznyecov, hogy itt rendezze be nemcsak a lakhelyét, de termékei számára a mintaboltját is. Egykoron a ház kiállításoknak is helyet adott. Itt nézhette meg a művészetkedvelő közönség például K. E. Makovszkij „Kék Rózsa” művészi társaságának több tárlatát.

1917-ben a házat államosították és egy időre a III. Internacionálé Egyesített Klubja és az Összoroszági Szilikát Szindikátus foglalják el. A 30-as években ez a ház is emeletréépítést kap, ami megváltoztatja addigi arányait. Napjainkban ismét a város egyik lelegelegánsabb porcelánboltja található benne.

Igazi és álszecesszió Moszkvában és a Mjasznyickáján

10. sz. fotó
Kekusev háza az Osztujsenkán (21. sz.).

11. sz. fotó
Percov háza. Kurszovoj köz (1. sz.).

12. sz. fotó

Rjabusinszkij villa. Malaja Nyikitszkaja (6/2. sz.).

A különböző országokban egyidőben megjelenő szecessziós stílus más-más név alatt vált ismertté (art nouveau, moderns style, Jugendstil, Wellwntil, modernismo, stile floreale, Tiffany style stb.), de nemcsak nevében, hanem jellegzetes elemeiben is különbözött egymástól. Moszkva egyike azoknak a helyeknek, ahol majd mindegyikre találhatunk példát, az északra jellemző visszafogottól kezdve a burjánzó délig. Igaz nem a Mjasznyickaján. Ha már jellegzetes moszkvai szecessziós épületet akarsz megnézni, kedves János, akkor máshová kell elzarándokolnod. Az Osztuzenkán áll Lev Nyikolajev Kekusev építész háza, melyben sokáig maga is ott lakott (vö. a 10. sz. fotóval). Az irodalomtörténészek ezt a házat azonosítják úgy, mint Bulgakov Margarétájának lakhelyét. „Egy gyönyörű szép kertes magánpalota egész felső emeletét lakták ketten, az Arbat egy kis mellékutcájában. Elragadó kis tanya! Erről bárki meggyőződhet, ha odafárad. Forduljon csak hozzám, megadom a címet, megmutatom az utat, a ház ma is épségben áll. (...) Nyilván igazat mondott: a Mester kellett neki, nem a gót stílusú magánpalota, nem a körülkerített park, nem a pénz.”

A Megváltó Krisztus székesegyház mellett, a Moszkva folyó partján áll a külön Percov háza, aki épületével túl akarta szárnyalni Tretyakov galériáját (vö. a 11. sz. fotóval). 15 évig lakott a házban. Miután ellenezte a templom felrobbantását (melynek helyére a Szovjetek palotáját tervezték felépíteni), letartóztatták, és már nem térhetett vissza otthonába. Helyére a világforradalom egyik vezére, Lev Davidovics Trockij költözött.

És a sok szecessziós gyöngyszem között végül a Rjabuskin-villát említeném. Ebbe a házba költöztette az emigrációból hazatérő Makszim Gorkijt az ország akkori ura, Sztálin (vö. 12. sz. fotóval). A ház otthonul szolgált Gorkijnak, s egyszermind a börtöne is volt, miután állandó megfigyelés alatt tartották, kapcsolatait szigorúan korlátozták.

Visszont a Mjasznyickaján is találni szecessziós remekeket (lásd a 14. sz. fotót), és az 1990-es években épült, új, pszeudoszecessziós épületeket is (lásd a 13. sz. fotót).

13. sz. fotó

*Álszeccsiós stílusú épület a Mjaszniczkaja 16. alatt,
ahol korábban a Szokolov-féle bérház állt.*

14. sz. fotó

*Mjaszniczkaja 18. Igazi szeccsió. Az emeletréépítés viszont
elmaradhatott volna.*

Posták és távirdek

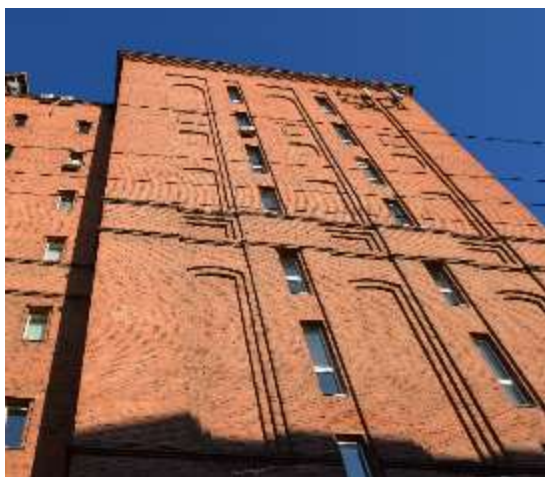
A Mjaszniczkaja utca közepén, ott, ahol az utcát a bulvár keresztezi, található az 1910-ben épült Birodalmi Posta és Távirdek. Az első postát Moszkvában egyébként I. Péter alapította 1711-ben. Muncz és Novikov építészek eredetileg bizánci stílusban szerették volna felépíteni, de végül a Vesznin testvérek másképpen döntöttek, és az épület sokkal lakonikusabb formát kapott – és román stílusúra sikeredett. A védőháló mintázata

megelevenítő hűséggel jelzi és ábrázolja a mögötte lévő, rekonstrukció alatt álló épületet (vö. a 15. sz. fotóval). Nem ez az egyetlen postája az utcának.

15. sz. fotó

*A Birodalmi Posta és Távirtda, Moszkva „egyik” főpostája.
(Mjaszniczkaja 26.)*

16. fotó

A napjainkban is működő Telefonközpont épülete a Miljutyinszkij közben.

A másik – szintén birodalmi, és szintén – távirtda a Mjaszniczkaja utca 40. sz. alatt van.

És ha már a postai dolgoknál tartunk, érdemes visszaballagni a Miljutyinszkij közbe, ahol már több mint 100 éve változatlan funkcióban működik a telefonközpont (lásd a 16. sz. fotót). Mindössze az alacsony bejárat két oldalán embermagasságban elhelyezett két fej jelzi, hogy mi is van az épületben. A jobb oldalon, a rossz telefonvonal miatt kiabáló vagy mérgelődő férfi, a bal oldalon egy kedves és mosolygós telefonos kisasszony látható (17-18. sz. fotók).

17. sz. fotó

18. sz. fotó

Perlov teaháza

19. sz. fotó

20. sz. fotó

A Kremltől keletre eső, valamikor várfallal körülvett városrész neve Kitaj-gorod, rosszul értelmezett magyar fordításban Kínai negyed. Valójában a *kita* szó jelentése a sáncok építéséhez használatos vesszőfonatokra utal. A Mjasznyickaja utcában található Perlov-ház csak ráerősít a többnyire félrevezető városrész-megnevezésre. A kínai pagodák stílusában épült ház valójában a 19. század óta létező moszkvai teakereskedelem egyik ismert szereplője, Szergej Perlov sajátos piár ötletének köszönheti létét (lásd a 19–20. sz. fotókat). A nagykereskedő, miután tudomást szerzett arról, hogy a városba érkezik a Kínai Császárság kancellárja, a jó üzlet reményében, a házába szeretne volna meghívni a magas rangú vendéget. A kínai küldöttség végül nem jelent meg, de a kívülről, belülről eredeti kínai stílusban épült ház nagyban hozzájárult a kereskedő további sikereihez. A bolt a forradalom után is megmaradt, az emeleti üzleti részekben viszont társbérleteket alakítottak ki, melyek egyik szobájában húzhatta meg magát az örökös. Napjainkban – teljesen felújítva – ismét a város lelegegásabb teaboltja.

„Az ész bajjal jár”

21. számú fotó

22. számú fotó

A Mjasznyickaja utca 42. sz. alatti házat a 19. század elején építette Ivan Ivanovics Barisnyikov, nyugalmazott őrnagy, egyben gazdag föld- és gyártulajdonos. A klasszicista stílusban épült palotát megkímélte az 1812-es tűzvész, de a francia katonák zabralását nem úszta meg. A megszállók mindent, amit el is lehetett vinni, el is vittek, csak a ház belső díszítése maradt meg (lásd a 21. számú fotót).

A későbbi lakó Barisnyikov veje lesz, aki nagy szervezőkészséggel igazi irodalmi szalonná varázsolta lakhelyét. Meghívására itt élt Gribojedov, az *Ész bajjal jár* című komédia szerzője. És ő az, akit, később, Oroszország teheráni nagyköveteként gyilkoltak meg az akkori Iránban.

A 19. században az épületben az ún. feketemunkások kórháza működik, a szovjet-hatalom alatt a gyógyíthatatlannak minősített betegek ápolták itt. Az épület az 1990-es évektől a rendszerváltás egyik legfontosabb folyóiratának, az „Érvek és Tények” szerkesztőségének adott helyet. A Mjasznyickaja utca és a bulvár kereszteződésében található Gribojedovnak, a napjainkban is időszerű című és tartalmú darab szerzőjének szobra. A szobor talapzatán ott állnak a komédia szereplői (lásd a 22. számú fotót).

Le Corbusier irodaépülete

23. számú fotó
Le Corbusier tervezte irodaház.

24. számú fotó
Le Corbusier szobra az általa tervezett épület előtt.

A sztálini nagy városátalakítási időszak természetesen nemcsak rombolás, de az akkori építészeti divatok szerinti csodálatos új mérnöki építészeti csodák születésének az időszaka is. Ilyen az 1930–36 között Charles-Edouard, sokak szerint Jeanneret, vagy ahogy a világ jobban ismerte, Le Corbusier tervezte irodaépület (vö. a 23. sz. fotóval). Szín- és formavilága talán idegenül hatott Moszkvában, de avangard megoldásaival a korszak legjobb, belső tereivel a leghumánusabb, legkomfortosabb épülete lett a városnak. Előtte állították fel Le Corbusier szobrát (lásd a 24. sz. fotót).

Óraművesek és zenészek

25. számú fotó

A dán Butenop testvérek lakhelye és műhelye, a valamikori Lobanov-Rosztovszkij-ház.

26. számú fotó

„A három zeneszerző háza”. Az utcaszint magasabb lett, a tetőterét részben beépítették, megbontva ezzel az épület eredeti formáját.

A Mjasznyickaja utca vége is tartogat meglepetésházakat a valamikor élt híres lakóival és tulajdonosaival. A 18. század végén épült a Lobanov-Rosztovszkij-ház (Mjasznyickaja 43., lásd 25. számú fotón). Tulajdonos volt itt P. I. Panyin, a hétéves háború tábornoka, a Pugacsov-féle felkelés leverője, később Lobanov-Rosztovszkij herceg, majd Alekszej Fjodorovics Malinovszkij történész is, de legérdekesebb lakói mégiscsak a dán Butenop testvérek (Иоганн, Никола́й), akik óragyártással is foglalkoztak. Az általuk tervezett és „épített” órák díszítik többek között a Kreml palotát, a Szpasszkij tornyot és Szentpéterváron a Péter-Pál-templomot is.

A Mjasznyickaja 44. számú épületet napjainkig is úgy emlegetik, mint a „három zeneszerző háza” (lásd 26. számú fotón). Egyik ismert tulajdonosa N. M. Arszenyeva, jó

hírű szalont tartott fent, melynek gyakori vendége volt Puskin, Csadajev, a zeneszerző Glinka, Szobolevszkij, a híres bibliofil és mások. Gyakran szállt meg itt – és ilyenkor saját és a vendégek nagy örömére zongorázott is – Liszt Ferenc. A sors úgy hozta, hogy a későbbi tulajdonos is, a vasútmágnás Karl von Meck özvegye, Nadezsda Filaretovna is zenekedvelő volt. Ő volt az, aki elsőként figyelt fel Csajkovszkij tehetségére, és több mint egy évtizeden keresztül támogatta Pjotr Iljicsset, finanszírozta annak külföldi tartózkodását, hogy a zseniális zeneszerzőt véletlenül se nyomasszák a hétköznapi megélhetési ügyei. Von Meck gyermekeinek zenetanára pedig, az akkor még ismeretlen francia volt, akit a világ később Achille-Claude Debussyként tisztelt.

A forradalom után a házban társbérleteket, majd különféle állami szervek irodáit alakítottak ki.

*

Oroszországnak talán már IV. Iván óta (ő az a bizonyos *Rettegett*) rettenetes „fekete” pírja van. Ezért, egy ilyen ünnepi alkalommal, egy köszöntő cikkben esetleg jobb lett volna arról írnom, hogy a forradalom előtti Moszkvában, a birodalmi lét birodalmi toleranciájában mennyire jól megfértek egymással a különböző felekezetek. Klasszikus stílusú zsinagógában imádkozhattak a zsidók, gyönyörű neogótikus templomban a katolikusok, stílszerű templomban az anglikánusok, szépséges templomokban a protestánsok, mecsetben az iszlámhívők. A szovjet hatalom alatt a templomaik megszűntek templomok lenni, a hívők, amennyiben életben maradtak, meghúzták magukat, rejtőzködtek. A mai Moszkvában nagy felújítások, „újraépítések” és „újragondolások” folynak. De ez már egy másik történet lesz.

A Mjasznyickaja utca páratlan számozású házai:

1. Az *FSZB (volt KGB) épülete*; 3. A Moszkvai Egyházi Konzisztórium épülete; 5. Gustav Keppen háza; 7. *Csertkov és Szaltikova palotája*; 13. Szaltikovék, valamint Nilusz Szpiridonova Davidova háza; 15. Iván Kuznyecov háza, oroszlánokkal díszítve; 17. Jermakovi irgalmasház; 19. *Pavlov teaháza*; 21. Juskov nemesi háza. Az *Össz-szövetségi Képzőművészeti Akadémia, a korábbi Szobrászati és Építészeti Főiskola*; 35. A Szovjetunió Rádióelektronikai Minisztériumának volt épülete; 37. Szoldatyenkó kereskedő kiadója és udvarháza; 39. *Le Corbusier tervezte irodaépület*; 41. Bérház; 43. *Panyin és Lobanov-Rosztovszkij városi udvarháza*; 45. Lotosnyeva házában működő női gimnázium épülete; 47. Az Állami Kereskedőház (GOSZTORG) volt épülete; 49. Aplaszina háza

Az utca páros számú házai

6. *Daskov-ház, Biblio Globusz Könyvesház*; 8. *Kuznyecov Porcelánok Háza*; 10. A volt Vjatszki majorgazdaság épülete; 12. „Vadász” bolt. Szintén a volt Vjatszki majorgazdaság; 14. A volt Tulai majorgazdaság épülete; 16. *Lakóépület a moszkvai szecesszió stílusában*; 18. *Butikov-Misin bérháza*; 20. Ananov bérháza. Közgazdasági Felsőfokú intézet; 22. Szitov-Uszkov bérháza; 24. A Sztroganov tanoda bérháza; 26. *A Moszkvai Birodalmi Posta és Távirda*; 30. Guszatnyikov és Vinogradova bérháza; 32. Sersakova bérháza; 34. Sersakova bérháza; 26. Zimin bérháza; Lang bérháza; 40. Demidov bérháza, majd birodalmi posta; 42. *Barisnyikov kúriája és az „Érvek és Tények” («Аргументы и Факты») szerkesztősége*; 44. *A „Három zeneszerző Háza”*; 46. Szuvorovék kúriája és Kumanyina bérháza; 48. Központi irodaház; 50. 19. századi magánház.

IRODALOM

- Belyaeva, Sonya: Особняк Рябушинского [http://um.mos.ru/houses/osobnyak_ryabushinskogo/-2016.06.12.]
- Bulgakov, Mihail: *A Mester és Margarita*. Fordította Szöllősy Klára. Budapest: Európa. 2012.
- Katajev, Valentyin: Гуёмántос коронám. А Werthert már megírták. Budapest: Árkádia, 1983. Fordították: Nagy Elek, Pór Judit. 46–47.
- Kotkin, Joel 2006. *The City: A global history*. Modern Library: New York, NY.
- Булычёва, Ольга: *География романа Булгакова: в поисках дома Маргариты* [http://topkvadrat.ru/environment/article/osobnyaki-margarity-14257 - 2016.06.12.]
- Быковская, Ада: *Дом Перцова* [http://um.mos.ru/houses/dom_pertsova/ - 2016.06.12.]
- Дедушкин, Алексей: *Дом А. И. Лобанова-Ростовского* [http://um.mos.ru/houses/dom_a_i_lobanova_rostovskogo/ - 2016.06.12.]
- Дедушкин, Алексей: *Дом трёх композиторов*. [http://um.mos.ru/houses/dom_a_i_lobanova_rostovskogo/ - 2016.06.12.]
- Дедушкин, Алексей: *Усадьба Барышникова*. [http://um.mos.ru/houses/usadba_baryshnikova/-2016.06.12.]
- Журнал «Строительство Москвы» (Moszkvai építkezések című folyóirat) 1925.№ 1-12. Москва: Издательство Моссовета. 22. Оригинальный издательский переплёт с тиснением. Многочисленные фотографии и схемы. [http://sovcom.ru/index.php?category=auction&auctiontype=lot&lot=303&auction=24 - 2016.06.12.]
- Михайлов К. 2010. *Москва, которую мы потеряли*. Москва: Яуза: Эксмо
- Мясницкая улица – история, название, достопримечательности и дома по Мясницкой улице* [http://progulkipomoskve.ru/publ/ulicy_moskvy/mjasnickaja_ulica_istorija_i_proiskhozhdenie_nazvanija/32-1-0-106 - 2016.06.12.]
- Одолдамская, Зинаида: *Московский Императорский почтамт и телеграф* [http://um.mos.ru/houses/moskovskiy-imperatorskiy-pochtamt-i-telegraf/ - 2016.06.12.]
- Рассохин О. О. 2015. *Москва пешком. Самые интересные прогулки по столице*. Москва: Эксмо.
- Романюк, С.К. 2013. *Переулки старой Москвы. История. Памятники архитектуры. Маршруты*. Москва: Центрполиграф.
- Соловьева, Анастасия: *Дом Черткова* [http://um.mos.ru/houses/dom_chertkova/ - 2016.06.12.]

TOVÁBBI INTERNETES FORRÁSOK

- http://old.magisagi.ru/usadby- 2016.06.12.
- http://progulkipomoskve.ru/publ/doma/mjasnickaja_1_bolshaja_lubjanka_2/39-1-0-873-2016.06.12.
- http://progulkipomoskve.ru/publ/doma/mjasnickaja_7_osobnjak_chertkova_v_moskve/39-1-0-459-2016.06.12.
- http://um.mos.ru/houses/tsentrosyoz/- 2016.06.12.
- Ljublanka: http://moscowwalks.ru/2010/06/09/detali-lubyanka/

FOTÓK

1. sz. fotó: https://ru.wikipedia.org/wiki/Церковь_Святого_Евпла#/media/File:Church_of_Saint_Euplius_in_Myasnitskaya.JPG - 2016.06.12.
3. sz. fotó: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3f/Church_of_Saint_Martyrs_Frol_and_Lavr_at_Myasnitskie_vorota.JPG - 2016.06.12.
4. sz. fotó <http://moscowwalks.ru/2010/06/09/detali-lubyanka/> - 2016.06.12.
6. sz. fotó: http://found-moscow.narod.ru/foto/Lubjanskaja_P/37.jpg - 2016.06.12.
7. sz. fotó: <http://moscowwalks.ru/2010/06/09/detali-lubyanka/> - 2016.06.12.
13. sz. fotó: http://progulkipomoskve.ru/publ/doma/mjasnickaja_16_krivokolennyj_pereulok_1_istorija/39-1-0-471

21. sz. fotó: http://fasadsrock.ru/moskovskie_osobnyaki.html

A 2., 5., 8., 9., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 23., 24. számú fotók szerzője: Tóth Szergej

Péntek János tanár úrra hivatkoztam az elején, a végén is tőle kölcsönzök, bizonyára nem fogsz ezért neheztelni kedves János: „Legyen élőnapod!”

